

SOLOVJEV — EKUMENIST PRIJE EKUMENIZMA

Jerko Barišić

»Možda najveći ekumenist svijeta«

Jean Rupp

Obično se kao »rođendan« ekumenskog pokreta uzima Svjetska misijska konferencija u Edinburghu 1910. godine, premda je i prije toga bilo pojedinaca i društava koja su djelovala u tom duhu. I Solovjev je jedan od tih. On umire 1900. Dakle, pojavljuje se prije »službenog« ekumenizma; zaista: ekumenist prije ekumenizma. Uza sve to Solovjev je ipak »možda najveći ekumenist svijeta«,¹ On je, bez dvojbe barem prvi ekumenist Istoka, i kronološki i aksiološki. U svakom slučaju u kompletnoj povijesti ekumenskog gibanja Solovjev zauzima izuzetno istaknuto mjesto. Neki čak govore o »solovjevskom ekumenizmu«.

Solovjevov je ekumenizam proročkog tipa. Svi se naime proroci javljaju prije događaja koje naviještaju. Proroci unaprijed obilježavaju epohe. Rađaju se stvarno prije vremena. Tek će im budućnost dati potvrdu i pravo. Takav je i vizionarski ekumenizam Solovjeva. Uklapa se u njegovu kompletnu viziju buduće uloge pravoslavlja, posebno Rusije. Solovjev im je zacrtao smjernice daleko u budućnost. I njegove zamisli tek se sada ostvaruju. Inače, Solovjevov ekumanizam organski se utiče u kompletno njegovo djelo, rad i zanimanje. Poptupno je srastao i usko povezan s njegovom filozofijom i teologijom bez kojih je uopće neshvatljiv. Cjelovito Solovjevovo djelovanje obojeno je i usmjereno ekumenski.

Odličan suvremeni poznavalac Solovjeva francuski teolog Jean Rupp, prikazujući Solovjevov ekumanizam, razlikuje u njemu pet etapa. Tu se lijepo vidi Solovjevov ekumenski razvoj, rast i sazrijevanje. I zanimljivo je pratiti Solovjevov ekumenski put. Solovjev je u svom ekumenizmu prošao i proživio filokatolički preokret od odlučno negativnog stava (slavofilskog) prema Katoličkoj Crkvi do potpunog pristajanja uz istu kao vjerni sin Pravoslavne Crkve, tako da ga s pravom Pietro Modesto naziva »jednim od najsajnijih i najdubljih apologeta Rimokatoličke crkve u 19. stoljeću«.² No mi ćemo ipak radije promotriti Solovjevov ekumenizam sadržajno nego kronološki. Tako ćemo vidjeti logički, suvislo cjelovitu ekumensku zamisao Solovjeva. Pogledat ćemo uglavnom krajnji domet njegove ekumenske misli, puštajući ga da najviše govori on sam.

KONCEPCIJA CRKVE

Solovjevov ekumanizam polazi od njegove radikalne ekumenske koncepcije Crkve. Zato je nužno najprije pogledati par karakterističnih Solovjevovih zamisli o Crkvi koje su u vezi s ekumenizmom. Treba odmah na-

¹ Mgr Jean Rupp, *Message ecclésial de Soloviev*, Lethielleux — Paris, Vie avec Dieu — Bruxelles, 1974., str. 498.

² Vladimir Sergeevič Solov'ev, *Il problema dell'ecumenismo*, Jaca Book, Milano., 1973, str. 12.

pomenuti da Solovjev prvenstveno promatra Crkvu, pravoslavnu i katoličku. On Crkvu ovako zamišlja. Prava bit Crkve zavisi o njezinu univerzalnom ili katoličkom karakteru. Taj princip zahtijeva da Crkva prema vani bude cjelina slobodna od nacionalnih, lokalnih i vremenski ograničenja, a prema unutra potpuno i integralno tijelo duhovnih principa. Kristova Crkva jedna je i nerazdijeljiva, utemeljena na Petru. Ona je ontološki jedna, ali je fenomenološki sada podijeljena. No uza sve izvanjske shizme sačuvala je nutarnje jedinstvo koje počiva na papi, euharistiji, Duhu Svetome, sakramentima. Dakle, esencijalno jedinstvo Istok-Zapad nije oštećeno vanjskim raskolom. Naime, dvije grane Crkve samo su se izvana rastavile, ali duhovno i dalje žive od zajedničkog njezina života. Zato im ne treba nikakva sjedinjena nego samo usklađenje vanjskoga s nutarnjim. Prema tome, Pravoslavna Crkva jest ekumenska iznutra, iako nije ekumenska izvana. Te teze Solovjev osobito obrađuje u djelu *Veliki spor i kršćanska politika*. No, počujmo njega samoga! »Crkva je najprije životna veza ljudi s Kristom u isto vrijeme stvarna i mistična.«³ »Oni koji priznaju očinsku moć apostolske hijerarhije (i pravovjernu nauku o utjelovljenju te božanske sakramente) pripadaju Kristovoj Crkvi na zemlji; oni su u Crkvi i Crkva u njima. Takvi smo mi, istočni pravoslavci, takvi su također i zapadni katolici... Bitno, temeljno jedinstvo univerzalne Crkve — božanski-ljudski savez ljudi s Kristom po istoj svećeničkoj sili, istoj vjeri i istim sakramentima — apsolutno nije povrijeđeno vidljivom podjelom crkvenih zajednica.«⁴ »Nije problem u stvaranju jedne univerzalne Crkve koja bitno unatoč svemu već postoji, nego u harmoniziranju vanjskog s nutarnjim... Jedinstvo dviju Crkava postoji u Kristu i u djelovanju njegove milosti.«⁵ Dakle, »Crkva jedna, sveta, opća (katolička) i apostolska esencijalno postoji na Istoku kao i na Zapadu i vječno će postojati usprkos neprijateljstvu i vremenitoj shizmi dviju polovina kršćanskog svijeta... Crkva je jedna i nepodjeljiva i raskol nije pokvario naše odnose s Kristom i njegovom mističnom milošću. S te točke gledanja mi ne trebamo misliti na sjedinjenje; naime, mi smo već sjedinjeni.«⁶

Crkvi konkretno sada, po mišljenju Solovjeva, pripadaju pravoslavci i katolici, dok joj protestanti u stvari ne pripadaju. »Opća Crkva je jedna; pravoslavni i katolici nalaze se u toj Crkvi koja je jedna. Što se tiče protestanata, oni su izvan Crkve u njihovom aktualnom stanju«. Protestanti naime »odvajajući se od Rimokatoličke Crkve, nepromišljeno odbiše u isto vrijeme svećeničko nasljedstvo, dogmatsku tradiciju i puninu sakramenata, tj. sve one božansko-ljudske veze koje tvore opću Crkvu po jedinstvu božanske milosti, koja se nalazi jednako u krilu istočnog pravoslavlja kao i zapadnog katoličanstva.«⁷

³ T. IV, pp. 106. Tr. française, pp. 173. Kod Mgr Jean Rupp, nav. djelo, str. 428.

⁴ T. IV, pp. 105, 107. Trad. française, pp. 175, 176. U Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 429.

⁵ T. IV, p. 108; Tr. française, p. 178. U Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 430.

⁶ T. IV, pp. 105—107. Trad. française, pp. 175—176. U Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 429.

⁷ T. III, pp. 112—113. Tr. française, pp. 183—185. U Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 432.

Za Solovjeva bi »opća« Crkva bila u nekom smislu »natkonfesionalna«. U tom duhu piše on Rozanovu 1892: »Ja sam isto tako daleko od ograničenja latinskog kao i bizantskog, augsburškog ili ženevskog. Religija Duha Svetoga koju ja ispovijedam šira je i u isto vrijeme obuhvatnija nego sve druge religije. On nije zbroj, u abstraktnom, svih ovih konfesija, kao što ni cjelina čovjeka nije zbroj, u abstraktnom, svih pojedinačnih organa.«⁸ Ali mora biti spiritualizirana — ekumenska.

Nadalje, Solovjev zamišlja Crkvu s vidljivom glavom na čelu. To je rimski biskup — papa. Dakle, centar prave ekumenske opće Crkve, prema Solovjevu, jest u Katoličkoj Crkvi. Papa je za Solovjeva vrhovni čuvar božanske istine, središte i vrhuanc kršćanskog svećeništva, zajednički otac vidljive Crkve. On ima prerogative vrhovnog učitelja, čuvara i upravitelja. On čuva čistoću vjere u Crkvi i zato ima posebnu karizmu osobne nezabludivosti kad govori ex cathedra. On je »pastor et magister infallibilis Ecclesiae universalis«.⁹ Papa od Gospodina ima moć da čuva jedinstvo, solidarnost i zakoniti progres svega kršćanstva. Ove ovlasti prvi je od Krista dobio Petar. Poslije su one prešle i na njegove zakonite nasljednike — rimske biskupe. Sve spomenute postavke o papinstvu Solovjev će najbolje razraditi u drugoj knjizi svog djela *Rusija i opća Crkva* pod naslovom *Crkvena monarhija osnovana od Isusa Krista*, zatim u poglavlju *Papizam i papinstvo* u djelu *Veliki spor i kršćanska politika*, a i drugdje. Pogledajmo neka mjesta iz Solovjevovih djela ad hoc. »I za opću ili katoličku Crkvu mora postojati jedno opće ili internacionalno svećeništvo, centralizirano i ujedinjeno u osobi jednog zajedničkog Oca svih naroda . . . ujedinjenje različitih svećeništava u samo jednom ekumenskom tijelu . . . koje može biti ostvareno samo pomoću jednog međunarodnog centra, realnog i trajnog moćnog da se odupre de jure i de facto, svim partikularističkim tendencijama.«¹⁰ »Pošto je u svojoj velikosvećeničkoj molitvi navijestio savršeno jedinstvo svih kao svrhu svojega djela, htio je Gospodin tome djelu dati stvarni i organski temelj osnivajući svoju vidljivu Crkvu i stavljajući joj na čelo, da joj se sačuva jedinstvo, jednoga glavara u osobi svetog Petra. Ako ima u evanđeljima kakvo predavanje vlasti, tada je to ovo. Nijedna svjetovna moć nije od Isusa primila niti kakve potvrde niti kakva obećanja. Isus je Krist osnovao samo Crkvu i On ju je osnovao na monarhičkoj vlasti sv. Petra: "Ti si Petar i na toj ću stijeni sazidati Crkvu svoju".«¹¹ »Nepokolebivu osnovku opće Crkve ne sačinjava krivo mišljenje ni nestalna vjera, nego nepogrešiva i određena vjera, koja ujedinjuje ljudski rod s božanskom istinom. Ta osnovka jest vjera Petra, koji živi u svojim nasljednicima — vjera, koja je osobna zato, da se može očitovati ljudima, i koja je (zbog pomoći Božje) međuljudska zato, da bude nepogrešiva.«¹² »Stvarna i živa klica vrhovne crkvene vlasti, koju nalazimo u prvaku apostolskom, mogla se je u prvot-

⁸ T. VI, pp. 391—398. U Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 455—456.

⁹ *Pismo Strossmayeru. Lettres*. T. I, pp. 183—190. U Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 439.

¹⁰ *Ed. S. M.*, T. III, pp. 76. U Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 452.

¹¹ Vladimir Solovjev, *Rusija i Opća Crkva*, Kaptol Vrhbosanski, Sarajevo, 1922., str. 104.

¹² Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 135—136.

noj Crkvi očitovati samo u praktičnoj pobudi davanoj od Petra u svakoj stvari, koja se ticaše opće Crkve, kako se doista vidi u evanđelju i Djelima apostolskim.«¹³ »Djelovanje prvaka apostolskog tako je malo bilo nalično vladi modernih papa, kako malo žir naliči hrastu, a to ipak nije na putu, da papinstvo bude naravski, logički i zakoniti proizvod prvenstva Petrova.«¹⁴ »Današnje papinstvo nije svojevoljna otimačina nego zakoniti razvoj načelâ koja bijahu u očividnoj djelatnosti prije razdvojenja Crkve, i protiv kojih ta Crkva nije nikad prosvjedovala.«¹⁵ »Onaj čas kad se u općoj Crkvi prizna temeljna i vrhovna vlast ustanovljena od Krista u osobi svetog Petra, mora se također priznati, da ova vlast ne postoji. A očividna je nemogućnost naći je drugdje nego u Rimu.«¹⁶

Solovjev smatra da prava Crkva nije nestala jer uvijek postoji papinstvo, autentični i evanđeoski organ Crkve. »Nikakvo mudrovanje ne može potamniti očividnost ove činjenice: da izvan Rima imade samo narodnih crkava (npr. crkva armenska, crkva grčka), državna crkva (npr. crkva ruska, crkva anglikanska), ili samo sekata, koje su osnovali pojedinci (na pr. luterani, kalviniste, Irvingovci itd.). Jedina rimsko-katolička Crkva nije ni narodna crkva ni državna crkva ni sekta osnovana od čovjeka. To je jedina Crkva na svijetu koja čuva i utvrđuje načelo općeg socijalnog jedinstva protiv sebičnosti pojedinaca i strančarstva narodnosti; to je jedina, koja čuva i utvrđuje slobodu duhovne vlasti protiv apsolutizma državnog; to je, jednom riječju, jedina, koju vrata paklena nijesu nadvladala. 'Po njihovim plodovima ćete ih upoznati'. U području vjerskog društva, plod katolicizma (za one koji su ostali katolici) jest jedinstvo i sloboda Crkve; plod istočnog i zapadnog protestantizma za one koji su uza nj pristali — jest rascjepkanost i ropstvo: rascjepkanost u prvom redu za zapadnjake, a ropstvo u prvom redu za istočnjake. O Crkvi rimskoj može misliti i govoriti štogod tko hoće; mi smo i sami vrlo daleko od toga, da u njoj gledamo ili tražimo dostignuto savršenstvo, ostvaren ideal. Znadem, da stujena Crkve nije Crkva, da temelj nije zgrada, da put nije cilj. Jedino što tvrdimo jest, da je papinstvo jedina crkvena vlast međunarodna i neovisna, jedina stvarna i trajna osnovka za opće djelovanje Crkve.«¹⁷

Solovjev je strogo razlikovao rimskog biskupa od patrijarhe Zapada. Evo što o tome piše 1886. u glasovitom *pismu Strossmayeru*: »Crkva Rima a ne latinska Crkva jest Mater et magistra omnium ecclesiarum, rimski biskup a ne patrijarh Zapada nezabludivo govori ex cathedra; a ne smije se zaboraviti da je bilo vrijeme kad je rimski biskup govorio grčki.«¹⁸

Također Solovjev genijalno razlikuje papizam od papinstva. Papinstvo je nužna, bitna komponenta Crkve, dok je papizam deformacija papinstva. Papizam su sve one negativnosti i zastranjenja papinstva kroz povijest.

¹³ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 160.

¹⁴ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 157.

¹⁵ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 65.

¹⁶ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 161.

¹⁷ Vladimir Solovjev, navedeno djelo, str. 162.

¹⁸ *Pismo Strossmayeru. Lettres*. T. I., pp. 183—190. Kod Mgr Jean Rupp, navedeno djelo, str. 438.

Solovjev mu daje attribute samovoljni, apsolutni, naslini. »Trebali li zato osuditi i papinstvo?« — pita Solovjev. Neki su pape, nastavlja, stvorili papizam. Ali Providnost se osvećuje (protestantizam, sjedinjenje Italije protiv pape). »Riječ Glava Crkve ne može pristati svim papama; samo su je oni zaslužili u kojima je kršćanstvo moglo prepoznati vječnoga prvosvećenika.«¹⁹

Konačno, »Solovjevova Crkva« usko je vezana s kršćanskom Državom. Dapače, ona je iznad države. U *Lekcijama o Teandriji* (Bogočovještvo) on piše: »Univerzalna ideja katolicizma prije svega je istina da se sve svjetske moći i vlasti, sve snage društva i pojedinaca moraju podvrgnuti religioznom principu, da kraljevstvo Božje, na zemlji predstavljeno duhovnim društvom koje je Crkva, mora dominirati nad kraljevstvom ovoga svijeta.«²⁰ A u *Velikom sporu i kršćanskoj politici*: »Ako je Crkva doista kraljevstvo Božje koje postaje na zemlji, sve druge društvene snage i druge moći moraju biti njezini instrumenti... Čim se Država i društvo priznaju kršćanskim, ovo teokratsko gledište postaje za njih moralno obavezno... Teokratska ideja zahtijeva da svi svjetski interesi i poslovi (jer su po naravi niži) budu podvrgnuti duhovnim interesima i poslovima jer su bitno viši.«²¹ Crkva, teokracija, kraljevstvo Božje za Solovjeva jest teandričko kraljevstvo, kraljevstvo božansko-ljudsko, jer Bog dijeli sudbinu svoga stvorenja, postaje čovjek i traži čovjekovu suradnju.²² Ali to je kraljevstvo slobode jer čovjek može izabrati dobro ali i zlo. Naime sam Bog stvorio je čovjeka slobodnim te ga neprisiljava jer je ljudska sloboda odraz slobode Boga koji je Ljubav. Zato se čovjek, država, prema Solovjevu, mora slobodno podvrgnuti Bogu, Crkvi. To on naziva slobodnom teokracijom.²³

Eto, tako Vladimir Solovjev zamišlja Kristovu Crkvu. Koliike sličnosti u postavkama Solovjeva i npr. konstitucije o Crkvi *Lumen Gentium* Drugog vatikanskog sabora.

(Nastavak slijedi)

¹⁹ Michel D'Herbigny, *Vladimir Solovjev*, Zagreb, 1919., str. 128.

²⁰ Vladimir Sergeevič Solov'ev, *Sulla Divinumanità e altri scritti*, Jaca Book, Milano, 1971., str. 72.

²¹ Vladimir Sergeevič Solov'ev, *Il problema dell'ecumenismo*, Jaca Book, Milano, 1973., str. 73—74.

²² Teandrija ili bogočovještvo jest ključ Solovjevove misli. Tako on na jednom mjestu zgodno, iako malo egzagerirano, ilustrira »istočni« princip (isključivo — božansko) i »zapadni« princip (isključivo — ljudsko) i pokazuje kršćanstvo kao sintezu obaju: objava savršenog Boga u savršenom čovjeku.

²³ U istom duhu napisati će Solovjevov učenik Nikolaj Berdjajev svoje *Novo srednjovjekovlje*.